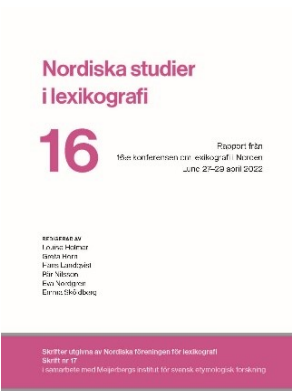

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Mot en harmonisk lemma-lexemmodell och ordklassuppsättning	
Forfatter:	Kristian Blensenius	
Kilde:	Nordiska studier i lexicografi 16, 2023, s. 43–54	
URL:	https://tidsskrift.dk/nsil/issue/archive	

© Respektive författare, Nordiska föreningen för lexicografi och Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning, 2023

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavspersonen til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Mot en harmonisk lemma-lexemmodell och ordklassuppsättning

Kristian Blensenius

The so-called lemma-lexeme model is a lexical principle applied in The Contemporary Dictionary of the Swedish Academy, SO, and The Swedish Academy glossary, SAOL, for determining the character of lexical entries. The principle distinguishes formal properties, e.g., inflection, of the lexical entry (lemma) and content, i.e., meaning (lexeme). This article discusses some cases of different implementation of the framework in SO and SAOL, leading to a discussion of possible harmonization of the dictionaries regarding what lexical principles and set of word-classes should be used.

NYCKELORD: lemma-lexemmodellen, harmonisering, ordböcker, morfologi, ordklassbestämning

1. Inledning¹

I inledningen till *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*, SO, står det att den så kallade *lemma-lexemmodellen* tillämpas i såväl *Svenska Akademiens ordlista* (SAOL) som SO 2009 (SO 2009:IX; se även SAOL 14:XVIII och Malmgren 2014:86). Denna teoretiska modell (Allén 1999 [1981]) innebär bland annat att ord som överensstämmer med avseende på form behandlas som *ett* uppslagsord i ordboken. Syftet med denna artikel är att undersöka hur SO och SAOL genomför lemma-lexemmodellen, med fokus på några skillnader mellan ordböckerna och följderna för ordklassuppsättningarna i ordböckerna.

1.1. Lemma-lexemmodellen i SO och SAOL

SO och SAOL är enspråkiga ordböcker för svenskt samtidspråk. SO har en deskriptiv inriktning medan SAOL har en mer normativ, och båda innehåller information om ordklass och böjning. SAOL är mer inriktad

---

1 Tack till granskarna för värdefulla kommentarer.

på produktion, med fokus på stavning och böjning, medan SO fokuserar på betydelsebeskrivningar och information om hur ord används. SAOL ger information om samtliga brukliga böjningsformer, medan SO ger ett urval av former.

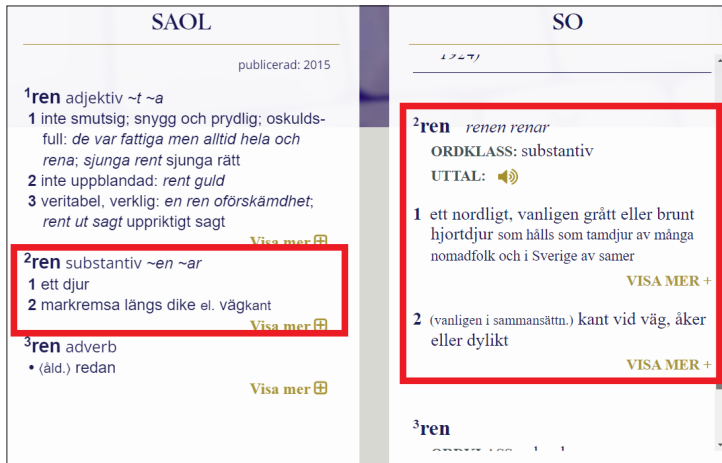
SO innehåller ca 65 000 uppslagsord, medan SAOL innehåller ca 125 000. Ett uppslagsord eller, snarare, en grupp likstavade ordformer inom samma ordklass, ett *lemma*, etableras principiellt i båda ordböckerna för ord som överensstämmer formellt, framför allt avseende stavning, ordklass och böjning, men även avseende uttal och segmentering² (men inte t.ex. avseende syntaktisk valens; Borin 2008:64). Vid homografi markeras lemmat med framförställd indexsiffra, t.ex. ²**bok** (fetstil indikerar uppslagsord). Det innehåll som lemmat uttrycker visar sig som huvudbetydelser av lemmat, *lexem*, som indikeras med siffra efter uppslagsordet, t.ex. **krona 2**. Huvudbetydelseerna delas i tillämpliga fall också in i underbetydelser.

I praktiken etableras lemmastatus enligt ett schema (se Allén 1999 [1981]:275)³. Två ords grundformer jämförs, t.ex. *fil* och *bil*. Eftersom dessa former skiljer sig åt med avseende på stavning, ska de vara olika lemman. Om vi i stället jämför ord med tillhörande former (*flektionsserier*), som *fil* (best. sing. *filen* plur. *filar*) och *fil* (*filen filer*), ser vi att *fil* och *fil* passerar stavningskriteriet, de stavas likadant, men de divergerar i plural. Vidare går det inte att fritt byta *filar* mot *filer* utan att huvudbetydelsen förloras. Således ska de utgöra olika lemman. Exempel som *nit* 'lott utan vinst' (*niten nitar/niter*) uppvisar förhållandevis fri variation i plural men uppvisar samtidigt opposition i förhållande till *nit* 'bult' (*niten nitar*), eftersom pluralformen *niter* inte kan användas i betydelsen 'bult'. Därmed är *nit* 'bult' och *nit* 'lott utan vinst' att betrakta som olika lemman. Två flektionsserier som dock förs till ett och samma lemma är *svan* (*svanen svanar*) och *svan* (*svanen svanor*), där pluralformen *svanar* och den ålderdomliga *svanor* i princip är utbytbara utan avsevärd semantisk förändring i ett visst textsammanhang.

2 Segmenterings- och uttalsskillnader framträder t.ex. hos substantiven **bil-drulle** och **bild-rulle**, **förband** och **för-band** med flera (bindestrecket anger sammansättningsgräns). Dessa hanteras som olika lemman i SAOL, trots att de böjs på samma sätt. I SO ses en liknande lemmauppdelning hos **förtrycka** resp. **för-trycka**.

3 Se Ralph, Järborg & Allén (1977:56–57) och Järborg (1989:5–7) för en genomgång av lemma-lexemmodellens tillämpning i Lexikalisk databas, som SO bygger på.

Etymologi är inte lemmaskiljande, och detta medför att formellt lika ord kan föras till ett och samma lemma trots olika ursprung: i såväl SAOL som SO är t.ex. både *ren* 'djur' och *ren* 'kant, markkrensa' huvudbetydelser under uppslagsordet ²*ren*, inte på grund av etymologiskt släktskap, utan på grund av att de båda orden bl.a. delar ordklass, stavning och böjning. Se figur 1.

FIGUR 1. ²*ren* 1 i SAOL och SO på Svenska.se.

Ett verb som *kröka* behandlas på ett annat sätt. Det delas, trots etymologisk relation, upp på två lemmen, ¹*kröka* ('kröka på armen, dvs. supå') och ²*kröka*, vilket kan tillskrivas dess olika böjningsmönster: ¹*kröka* (*krökade krökät*) och ²*kröka* (*krökte krökt*).

1.2. Skillnader i lemmauppdelning mellan SO och SAOL

Från att ha varit endast tryckta böcker som användarna har kunnat slå i var för sig, finns sedan 2017 samtidsordböckerna SAOL och SO, tillsammans med den (framförallt) historiska SAOB, på webbplatsen Svenska.se, där de visas upp bredvid varandra och således enkelt kan jämföras. Detta leder till att ordboksredaktion och användare enkelt kan upptäcka skillnader, inkonsekvenser etc. i ordböckernas mikrostrukturer. Redaktionen för SAOL och SO, till vilken artikelförfattaren hör, arbetar därför nu bland annat med harmonisering av nämnda ordböcker i syfte att minimera omotiverade innehållsliga skillnader mellan dem. Observera

”omotiverade”: det finns nämligen gott om *motiverade* skillnader mellan samtidsordböckerna, t.ex. att SAOL är mer normativ i fråga om böjning (exempelvis att *bikini* bör böjas *bikinier* i plural), medan SO är mer deskriptiv (*bikini* kan böjas *bikinis* i plural); att betydelsebeskrivningarna skiljer sig åt, där definitionsordboken SO generellt ger utförligare beskrivningar; och att SAOL innehåller ordklassen ”namn”, vilket SO inte gör, vilket är en hävdvunnen, och här därmed räknad som motiverad, skillnad.

En *omotiverad* skillnad mellan SAOL och SO är däremot den synbarligen skiljaktiga tillämpningen av lemma-lexemmodellens principer i vissa fall, här främst den centrala princip som lyfts upp i SO (2009:IX): att två ord med olika böjning, och i och med detta typiskt tillhörande olika ordklasser, ska utgöra två lemman. SAOL ger t.ex. tre uppslagsord för *stopp*: substantivet ¹**stopp** (best. sing. *stoppet* plur. *stopp*), substantivet ²**stopp** (*stoppen stoppar*) och interjektionen ³**stopp** (ingen böjning). Utifrån lemma-lexemmodellen är detta förväntat: olika böjning och/eller ordklasser medför olika uppslagsord, lemman. SO har dock i detta fall en skiljaktig lemmauppdelning: interjektionen, motsvarande ³**stopp** i SAOL, och det ena substantivet, ²**stopp** i SAOL, saknas i SO. I stället har substantivet ¹**stopp** i SO (med böjningen *stoppet stopp*) försetts med en underbetydelse inledd med kommentaren ”ä. v. med funktion av en sorts interjektion”. Denna senare lösning innebär principiellt att ordet i yttrandet *Stopp!* får betraktas som ett substantiv – trots att ordet till skillnad från substantivet *stopp*, som utgör ¹**stopp** i SO, är oböjligt.

Ett annat exempel, där SAOL återigen förefaller följa lemma-lexemmodellen striktare än SO, gäller **knäpp**. Låt oss bortse från adjektivlemmat och i stället fokusera på substantivlemman. I SAOL delas som synes ¹**knäpp** och ²**knäpp** upp, vilket torde kunna motiveras av deras olika böjningar: ¹**knäpp** böjs i best. sing. *knäppen* och i plur. *knäppar*, medan ²**knäpp** böjs *knäppet knäpp*. SO väljer dock att sammanföra **knäpp** *knäppen knäppar* och **knäpp** *knäppet knäpp* i ett lemma, ¹**knäpp**. Se figur 2.

SAOL	SO
publicerad: 2015	
¹knäpp substantiv ~en ~ar • knäppning t.ex. vid urs gång; knäppande ljud	¹knäpp <i>knäppen</i> äv. <i>knäppet</i> , plural <i>knäppar</i> äv. <i>knäpp</i> ORDKLASS: substantiv UTTAL:
²knäpp substantiv ~et; pl. ~ • svagt ljud: <i>det hördes inte ett knäpp</i>	1 mycket svagt smällande ljud VISA MER +
³knäpp adjektiv ~t ~a • (vard.) galen, tokig	2 (vanligen i sammansättn.) hastigt temperaturfall vintertid VISA MER +
	²knäpp <i>knäppt knäppa</i> ORDKLASS: adjektiv UTTAL:
	• <vardagligt> (lätt) tokig

FIGUR 2. Uppslagsordet **knäpp** i SAOL och SO på Svenska.se.

Som synes innehåller SAOL och SO delvis skilda betydelser av substantivet *knäpp*. Det ljud som beskrivs i **¹knäpp** ”t.ex. vid urs gång” i SAOL har en motsvarighet i SO som beskrivs som ett ”smällande” ljud (exemplet i SO är *det hördes en knäpp när låset gick igen*), och **¹knäpp 2** i SO ’hastigt temperaturfall vintertid’ verkar inte vara representerat i den aktuella artikeln i SAOL. Centralt här är i alla händelser att SO sammanför två böjningsmönster i ett lemma. Detta är i sin ordning om det råder ”fri” variation (jfr exemplet med *svanar* och *svanor* i 1.1 ovan), men frågan är om den är så fri här. I betydelsen ’mycket svagt smällande ljud’, **¹knäpp 1** i SO, anges exempel med utrum, *en knäpp*, i SO. Betydelsen kan av allt att döma även böjas i best. sing. som *knäppet*, vilket motsvaras av böjningsinformationen till SAOL:s **²knäpp**. Således är det fri variation så långt.⁴ Problemet uppstår vid **¹knäpp 2** i SO, ’hastigt temperaturfall vintertid’, där det närmast verkar vara sammansättningen *köldknäpp* som avses. Sammansättningen *köldknäpp* böjs emellertid enligt SO enbart *köldknäppen köldknäppar* (dvs. inte *köldknäppet köldknäpp*) och det finns ingen angivelse av att något annat skulle gälla vid användning i simplexformen *knäpp*. Detta är en indikation om att lexemet **¹knäpp 2** i SO nog borde göras till lemma om lemma-lexemmodellen ska avspeglas i artikeln.

4 Som noteras av en granskare, är dock idiomerna till **¹knäpp 1**, t.ex. *en knäpp på näsan*, knappast möjliga att byta genus på: jfr ?*ett knäpp på näsan*.

Det ska sägas att vissa lexikaliska principer faller inom ramen för lemma-lexemmodellen, beroende på vilka ordklasser man antar. En sådan är att inskränka en betydelse till en viss böjningsform i ordets böjningsmönster, t.ex. i en viss syntaktisk funktion. Adjektivets *t*-form kan nämnas som exempel. *Svenska Akademiens grammatik*, SAG (2:626), anger att *t*-formen av adjektiv betraktas som en böjningsform av adjektivet snarare än som en avledning till adverb: ”I denna grammatik betraktas formerna på *-t* inte som adverb utan som adjektiv också när de står adverbiellt”. Detta verkar vara i linje med SO:s generella hantering av *t*-former, en spegling av principen att inte innehålla ”*t*-avledda adverb som egna lemman och lexem” som tillämpades redan i uppbyggnaden av den databas som SO härstammar från (Järborg 1996:39). SAOL följer emellertid ett, som det verkar, mer traditionellt ordklassbruk och ger t.ex. lemmastatus för såväl adjektivet **hems** som för *t*-formen, här adverbet, **hems**kt. SO placerar sig alltså närmare SAG i att ge adjektivet **hems** med *t*-formen i underbetydelsen ”i adverbiell användning äv. som rent förstärkningsord”, t.ex. *det var hems*kt roligt att träffas. Det bör diskuteras hur konsekvent ordklasser delas in i de två ordböckerna i förhållande till SAG, men det är i de här redovisade fallen åtminstone inte fråga om några påtagliga avvikelser från lemma-lexemmodellens grundläggande principer: en viss stavning med en viss ordklass och ett visst böjningsmönster redovisas som ett lemma.

2. Dubbla ordklasser i SAOL

SAOL:s princip är enligt inledningen (SAOL 14:XVIII) att ”Likstavade ord med olika böjning betraktas som olika ord och ges med framförställd indexeringssiffra”, vilket kan sägas beskriva implementeringen av (åtm. en del av) lemma-lexemmodellen. Samtidigt noteras i samma inledning (s. XVII) att ett antal fall av dubbla ordklasser ändå förekommer i SAOL. Detta medför avsteg från nämnda modell: olika ordklasser borde utgöra olika lemman, vilket de gör i SO.

De aktuella dubbla ordklasserna innefattar ofta ordklasser som böjs på samma sätt; typiskt är de oböjliga. Lemmat **inifrån**, med dubbelordklassen ”preposition och adverb” i SAOL (i SO bildar preposition och adverb skilda lemman), är t.ex. oböjligt oavsett om det används som preposition (t.ex. i frasen *inifrån huset*) eller som adverb (t.ex. i *dörren öppnas inifrån*). Medlemmarna i den relativt stora dubbelordklassen ”adverb och

adjektiv” följer dock inte samma mönster. I denna grupp återfinns många ord med *-vis*, t.ex. *delvis* och *fläckvis*, som i adverb användning är oböjliga men i adjektivanvändning kan kongruensböjas *-vist* och *-visa*. Här rymmer samma lemma alltså såväl olika ordklasser som olika böjning, vilket kan ses som avsteg från lemma-lexemmodellen som kräver att användaren på förhand vet att adverbet är oböjligt (i artikelhuvudet ges endast *adjektivets* böjning med *-vist -visa*). I den utökade böjningsinformationen i den elektroniska SAOL anges förvisso endast en böjningsform, uppslagsformen, för adverbet, vilket underlättar om användaren förstår hur den ska tolka böjningsparadigmet. I SO är adverb och adjektiv åtskilda lemman, så där uppstår inte just nämnda problem. Men det kan såklart se anmärkningsvärt ut för användaren med olika lemmalösningar i de olika verken.

3. Ordklassövergångar

Ordklassbestämning i ordböcker har rönt ett visst intresse och har inte sällan utgått från enskilda intressanta fall. Bland studier i en nordisk kontext kan Martola (2013) och Jensen (2013) nämnas. Få studier verkar emellertid ha undersökt ordklassbestämning ur ett harmoniseringsperspektiv och utifrån en teoretisk lexikologisk modell såsom lemma-lexemmodellen.

I detta avsnitt ges några exempel på ordklassövergångar, som avser fall där en ordbok kan sägas frångå lemma-lexemmodellen genom att i en ordboksartikel om ett lemma av en viss ordklass infoga inskränkning av en betydelse som hänför sig till en annan ordklass än lemmats. SAOL innehåller, såvitt jag kan se, inte några tydliga fall av dessa övergångar. I SO kan man däremot finna flera exempel på sådana, och jag har i redaktörsgränssnittet fritextsökt efter ordklasser i de informationsfält som innehåller formkommentar och inledare till underbetydelse för att finna relevanta fall.

Exempel på övergångar mot particip, uteslutande från verb (se vidare 3.1), erhålls genom (wildcard-)sökning efter ”part[icip]”. Den andra ordklassen jag har sökt efter är substantiv (se 3.2), genom sökning efter ”substantivisk” och ”substantiverat”. Övergångarna är till klart övervägande del från adjektiv (237 av 265 fall), men det går också att identifiera en grupp av övergångar (se 3.3) från interjektioner (12 av 265 fall). Övriga fall är av blandad karaktär och undersöks inte vidare här. Sökning efter

”interjektion” ger få fall av övergångar, uteslutande från substantiv mot ”funktion som en sorts interjektion” och liknande kommentarer (se 3.3).

Det förekommer i övrigt främst ett fåtal fall av prepositionell användning och användning som subjunktion (i båda fallen av adverb). Dessa lämnas av utrymmeskäl utanför undersökningen.

3.1. Verb och participiella användningar

I SAG anges i participkapitlet att ”Participen är *avledning* av verb” (SAG 2:582, min kursivering). Med denna beskrivning anges att particip i SAG utgör en ordklass och inte, som traditionellt ofta har antagits, böjningsformer av verb (t.ex. Jörgensen & Svensson 1987:29). Participen är å ena sidan verbala bl.a. i att de inte sällan har liknande valens som de verb de är avledda ifrån. Å andra sidan fungerar participen ofta syntaktiskt likt adjektiv, t.ex. i *Cykeln är stulen*.

I SAOL och SO saknas particip som ordklass på lemmanivå; i stället behandlas de främst som böjningsformer av lemmats ordklass (verb) och som adjektiv. I SAOL är t.ex. *avliden* endast en perfekt participform till verbet *avlida*. I SO ges emellertid en särskild artikel för *avliden* som adjektiv. Det omvända gäller t.ex. för *renrakad*, ett adjektiv i SAOL, men i SO endast ett verb, *renraka*, med kommentaren ”nästan enbart perfekt particip” (*renraka 1*) resp. ”vanligen perfekt particip” (*renraka 2*). Detta är oväntat, med tanke på att artikeln *particip* i SO beskriver particip som en ’*avledning* av verb som kan ha samma funktioner som ett adjektiv’ (min kursivering). Om particip är en egen ordklass, borde det i princip ha lemmastatus.

Presens particip hanteras på liknande sätt: i SAOL och SO saknas ett uppslagsord *nydanande*; i stället behandlas ordet som en participiell böjningsform under verbet *nydana* i SAOL, i SO tillsammans med formkommentaren ”vanligen presens particip”. På liknande sätt befinner sig *nekande* i t.ex. *en nekande sats* under verbet *neka 2* i SO, tillsammans med formkommentaren ”nästan enbart presens particip”. Motsvarande participform är ett (oböjligt) adjektivlemma i SAOL.

Inledningen i SO 2009 (s. XII) anger att ”Uppsättningen ordklasser sammanfaller med den traditionella [...]”, och även om ordklassuppsättningen inte redovisas i SAOL, finns det mycket som tyder på att SAOL i stort sett följer SO:s ordklassuppsättning (med vissa undantag,

t.ex. SAOL:s ordklass ”namn”). I de aktuella fallen gäller saken alltså främst vilken status *particip* har och bör ha: om de ska fortsätta räknas som böjningsformer av verb faller nuvarande behandling av dem i stort sett in i lemma-lexemmodellen. Om SO ämnar följa sin beskrivning av **particip** som en *avledning* av verb, och om man har som ambition att följa SAG:s ordklassindelning, borde dock particip nog utgöra egna lemman. Sedan uppstår frågan om denna hantering borde harmoniseras med SAOL:s.

3.2. Adjektiv, particip och substantiviska användningar

Liksom gränsen mellan particip och verb är gränsen mellan adjektiv, particip och substantiv dragen på olika sätt i SAOL, SO och SAG.

Adjektiv kan enligt SAG användas i nominalfraser med adjektiviskt ”huvudled” (SAG 3:249), som i *Jesus botade halta och lytta*. I linje med detta är *lytt* i SAOL och SO endast klassat som adjektiv. I SO ges även tillägget ”ofta substantiverat”, vilket kan tolkas på flera sätt. SAG (1:228) anger att *substantiverad* kan avse minst två saker: ”ibland om adjektiv som genom *ordklassbyte övergått till substantiv (t.ex. *liberal-en*) eller som används *självständigt (t.ex. *mina bekant-a*)”. Om det handlar om det första, att adjektivet genomgått ordklassbyte, frångås i princip lemma-lexemmodellen, men eftersom böjningen följer adjektivets (*lytt, lytta* osv., inte t.ex. **lytten*) kan det antas att det handlar om självständig användning i nominalfras, vilket väl får sägas följa lemma-lexemmodellen.

I fråga om adjektiv avledda av particip är situationen något mer komplicerad: ett ord som *åtalad* i *många åtalade i muthärvan* återfinns som participiell böjningsform under verbet *åtala* i SAOL. I SO slås det emellertid upp som ett adjektivlemma, **åtalad**, med böjningsangivelsen *åtalat åtalade* och med formkommentaren ”ofta substantiverat”. Ett problem för ordboksanvändaren blir här att förstå att den angivna neutrumformen *åtalat* näppeligen används i substantiverad variant (jfr *mycket åtalat i muthärvan*).

3.3. Interjektioner och substantiviska användningar

SAG redovisar interjektionsliknande ord, t.ex. *ja* och *nej*, i interjektionskapitlet som just interjektioner, samtidigt som det anges att användning

av interjektionens uttryck gör att interjektionen tenderar att ”lexikaliseras som substantiv” (SAG 2:768). I såväl SAOL som SO separeras ofta ord som *ja* och *nej* i olika lemman för interjektion och substantiv, där interjektionen är oböjlig medan substantivet är böjligt (t.ex. *jaet* i bestämd form singular). Hanteringen av exklamativa uttryck som *Stopp!*, som berördes tidigare, är dock annorlunda i ordböckerna: SAOL ger ¹**stopp** (subst., *stoppet*, *stopp*), ²**stopp** (subst., *stoppen*, *stoppar*) och ³**stopp** (interj.), medan SO bara ger ¹**stopp 1** (subst., *stoppet*, *stopp*) med underbetydelsen ”ä. med funktion av en sorts interjektion”: ”*Stopp där!*” *sade vakten*, vid sidan av ²**stopp** (adv.). Detta innebär att *Stopp!* i SAOL klassas som interjektion, liksom i SAG, och som substantiv i SO, ”med funktion av en sorts interjektion”, samtidigt som lemmats böjning anges vara ”*stoppet*, plural *stopp*, bestämd plural *stoppen*”.

Ett slags omvänt förhållande mellan SAOL och SO förekommer också. I SAOL är t.ex. **mums** en interjektion (¹**mums**), men även ett substantiv (²**mums**) som illustreras med frasen *smaka mums*. I SO är **mums** i *det smakade mums* emellertid endast interjektion, med exempel *Pannkakor! Mums!*, och underbetydelsen ”ä. i adverbial och substantivisk användning”, med exempel som *det var mums det!*. Detta innebär att *mums* i *smaka mums* i SAOL klassas som substantiv, och därmed med böjningsformer som den bestämda formen *mumset*, medan *mums* i SO endast klassas som interjektion (”i adverbial och substantivisk användning”). Eftersom lemmat har interjektionsböjning, saknar SO substantivets bestämda form *mumset* som ges i SAOL. (I SAG är *mums* förvisso endast behandlat i interjektionskapitlet, men *mums* i *smaka mums* torde syntaktiskt vara svårt att avgränsa från adverb.)

I samtliga fall gäller att interjektionsanvändningarna i substantivartiklarna på ett sätt avviker från lemma-lexemmodellen, vilket får som konsekvens att böjningsangivelsen (t.ex. för **stopp** med best. form *stoppet*) i princip felaktigt kommer att gälla även för interjektionen i uttrycket *Stopp!*.

4. Mot en harmonisk lemma-lexemmodell – vilka ordklasser ska vi ha?

Sammanfattningsvis visar genomgången att lemma-lexemmodellen i flera fall följs i mycket olika utsträckning och på olika sätt i SO och SAOL

och att ordklassövergångarna förtjänar särskild uppmärksamhet i kommande studier. I vissa fall, t.ex. i fråga om substantiveringar av adjektiv och substantiveringar av interjektioner, kan det i alla händelser finnas anledning att bryta ut ordklassövergångarna till egna lemman, vilket skulle kunna göra dem lättare att finna av användarna. Dessutom skulle böjningsmönstren tydliggöras, och en utbrytning skulle i många fall bidra till harmoniseringen av ordböckerna.

En viktig fråga som aktualiseras av genomgången av lemma-lexemmodellen i harmoniseringsarbetet är som sagt vilken ordklassuppsättning som ska antas i ordböckerna. Om SAG:s uppsättning (och kriterier för denna uppsättning) skulle väljas skulle det krävas mycket stora insatser. Exempelvis skulle då hela participklassen behöva omarbetas, på ett visst sätt i SO och på ett delvis annat sätt i SAOL. Det är dock svårt att undvika det faktum att tre språkliga referensverk som behandlar samtida svenska, SAG, SO och SAOL,⁵ har samma avsändare, så det är kanske inte orimligt att som användare av dem begära att de är någorlunda samstämmiga och, om så inte är fallet, att skillnaderna kan motiveras. Det är som synes en viktig fråga, som inte ofta behandlats i den lexikografiska litteraturen.⁶

Referenser

- Allén, Sture 1999 [1981]. The Lemma-Lexeme Model of the Swedish Lexical Database. *Modersmålet i Fäderneslandet. Ett urval uppsatser under fyrtio år av Sture Allén*. (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 25). Göteborg: Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning, 268–278. (Publicerad första gången 1981.)
- Borin, Lars 2008. Lemma, lexem eller mittemellan? Ontologisk ångest i den digitala domänen. I: Jóhannesson, Kristinn et al. (red.), *Nog*

⁵ Eftersom SAOB har ett presentationssätt grundat i andra principer än SAOL och SO och är en ”historisk och samtidspräglad ordbok” snarare än ett renodlat samtidsverk (se Nilsson & Rosqvist 2022:53, 68), väljer jag att inte inkludera SAOB här, även om visst harmoniseringsarbete såklart torde kunna inkludera även denna ordbok.

⁶ Se t.ex. Svensén (2004:179–185), som i kapitlet om ordklassstillhörighet grundligt går igenom bl.a. syftet med ordklasser i en ordbok men inte berör frågan om på vilka grunder eller utifrån vilka grammatiska beskrivningar ord i en ordbok ska tilldelas en viss ordklass.

- ordat? Festschrift till Sven-Göran Malmgren*. Göteborg: Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning, 59–67.
- Jensen, Eva Skafte 2013. Ordklasseproblemer, tilfældet *sådan*. *LexicoNordica* 20, 55–74.
- Järborg, Jerker 1989. Betydelseanalys och betydelsebeskrivning i Lexikalisk databas. (Preliminär version). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Järborg, Jerker 1996. Formaliserad lexikologi. Rapport från ett långtidsprojekt. (Preliminär version). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Jørgensen, Nils & Jan Svensson 1987. *Nusvensk grammatik*. Malmö: Liber.
- Malmgren, Sven-Göran 2014. Svenska Akademiens ordlista genom 140 år: mot fjortonde upplagan. *LexicoNordica* 21, 81–98.
- Martola, Nina 2013. Mediala s-verb i svenska ordböcker. *LexicoNordica* 20, 93–109.
- Nilsson, Pär & Bodil Rosqvist 2022. Nya tider, nya möjligheter – inför en reviderad version av SAOB i en helt ny tid. *LexicoNordica* 29, 53–72.
- Ralph, Bo, Jerker Järborg & Sture Allén 1977. Svensk ordbok och Lexikalisk databas. Förstudierapport. Göteborg: Göteborgs universitet.
- SAG 1–4 = Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson 1999. Del 1–4. *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Svenska Akademien.
- SAOB = *Ordbok över svenska språket, utgiven av Svenska Akademien*. 1898–. I: <svenska.se>. Hämtat september 2022.
- SAOL = *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket*. I: <svenska.se>. Hämtat september 2022.
- SAOL 14 = *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket*. (Upplaga 14, 2015). Stockholm: Svenska Akademien.
- SO = *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*. I: <svenska.se>. Hämtat september 2022.
- SO 2009 = *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*. (Upplaga 1, 2009). Stockholm: Svenska Akademien.
- Svensén, Bo 2004. *Handbok i lexikografi. Ordböcker och ordboksarbete i teori och praktik*. 2 uppl. Stockholm: Norstedts.